

БОРІТЕСЯ - ПОБОРЕТЕ!

ЗАКОРДОННИЙ ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ
ПАРТІЇ СОЦІЯЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ.
:: ПІД РЕДАКЦІЄЮ КОМІТЕТУ ::

ЗМІСТ:

Мих. Грушевський. — Між Москвою й Варшавою,
ст. 1.

Мик. Шраг. — Слова й діла соціалістів в національній
справі, ст. 18.

Мив. Чечель. — Чому припинив своє існування ре-
волюційно-радянський блок? Ст. 50.

Факти та документи. — До розв'язання (революц-
рад. блоку (переписка між закордонними групами
У. П. С.-Р. і У. К. П.). Україна й Польща в їх
економічних взаємовідносинах (стаття О. М.), ст. 56.

Памяти загиблих. — К. Корж, ст. 63.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

1. TSCHETSCHEL, WIEN, XIX., HOFZEILE NR. 27

Мих. Грушевський.

Між Москвою й Варшавою.¹⁾

I.

Як би не скінчився нинішній польський наступ на Україну — хоч би він навіть і зовсім на ніщо айшов (що дуже можливо!), — проте все-таки умова з Поляками Петлюри та його прибічників вістанеться фактом далекосяглим і дуже шкідливим, просто таки злочинним.

Не тільки вже то, що Поляки, незалежно від свого наступу для окупації правобічної України, не залишать використати сю угоду — хоч як мало правосильні були ті руки, що її підписували та робили Польщі дарунок в наших споконвічних землях, зрошених потом і кровю поколінь вірних синів українського народу!

Розуміється, ні Петлюра, ні Ан. Лівницький, ні інші їх товариші не мали ніякого права робити Полякам які-небудь уступки в землях українського народу — ні в Галичині, ні в Холмщині, ні на Волині. Проте будьмо певні, що польські політичні махери не занедбають використати ці умови, щоб скріпити свої претенсії на окуповані землі, виторгувати щось від Антанті, а навіть і від большевиків.

Бачили ми вже, як торік використовували вони заяви різних Петлюрових висланців, щоб викрутити від Антанті мандат на окупацію Галичини. Від самого початку сей новий Тетеря для скріплення свого становища і своїх плянів шукав опертя у ворогів нашого трудового народу. Уже в лютім минулого року носився він з пляном купити їх поміч уступками в галицькій справі. Та поки Галичане мали силу, вони рішучо противились сям плянам, — аж як зломилася галицька сила в боротьбі з польським натиском і перестала бути погровою для них, почали висланці Директорії — різні Курдиновські, Пилипчуки, Лівницькі — робити Полякам в українських землях дарунки, з котрих сам

¹⁾ Перші три статі були написані для українських часописей в Америці в маю-червні й тодіж там друковались, четверта післана була до тих же часописей в вересні.

Петлюра все вмивав руки, аж поки остання умова 22. IV. не відкрила всеї наготи сеї ганебної політики!

Можемо здогадуватись тепер, як будуть польські майстри захожуватись видусити весь сік з формальної публичної умови в людину, яку вони афішують на се головою української держави!

Ріжні наші домородні крутії, які оправдують сей крок Петлюри і товаришів, і ті ріжні людці з правих кругів, які примощуються до сеї петлюринської комбінації в надії, що під покровом її вернуться на Україну й перепахють тяжкий час, — вони кажуть на оправданне сеї авантури, що се тільки маневр, який має дати Українцям змогу „перелихнути“, протягти час в сподіванню догіднішої ситуації.

Вони кажуть, ніби то покладаються на те, що Польща сама так стоїть непевно, що однаково не зможе вдержати в руках того, що тепер виторгне від Українців. Тимчасом своїм признаннем поможе Україні дістати признанне великих держав Антанти, відкрити торговельні й фінансові зносини в Заходом і т. п., одним словом — вийти в того кута, куди Україну загнало шівтора-річне правління Директорії. Запевняють, ніби в Сал-Ремо антантські політики натякнули нашим, що українську справу могло б звести з мертвої точки признанне Польщі: за ним пішло б признанне України великими державами і т. д.

Щасливий, хто має стільки віри, щоб вірити й сьому! Від тої варшавської умови і купленого нею признання, чи властиво півпризнання (бо урядовий комунікат польського міністерства заграпичних справ каже тільки, що „польський уряд признаючи право України до самостійного державного існування, признав директорію незалежної української народньої республіки з головним отаманом С. Петлюрою на чолі ва зверхню власть У. Н. Р.“ — не дуже се категорично!) Минуло вже досить часу, а щось ніяких благодатей для України — навіть тої спеціальної України „з Петлюрою на чолі“, окупованої Поляками, таки не видати, ні чувати! Ні дипломатичного признання, ні зрушення фактичної бльокади, ні фінансової помочи. Нічого, крім формального протягання існування сеї фікції — Директорії та компромітування української ідеї в очах чужих і своїх.

Ті, що прожили останнього півроку за кордоном в Європі, добре відчули сю зміну атмосфери наоколо них, що робилася під впливом відомостей про польську авантуру Петлюри і компанії. Навіть найбільше прихильні Україні, навіть, ті що самого сього Петлюру та його

отаманів (під впливом рекляжи, яку робили їм всякі офіційальні пера), готові були славословити, як борців за вільність або борителів „червоного імперіялізму“ — навіть вони збентежено затихли, коли перед ними стала виписуватись остання авантура. Як то? Петлюра і компанія — польські драбанти? Ефіялти, що показують стежки на Україну польським панам, гнобителям українського народу?!

Повторяйте ж їм ті вияснення директоріяльних політиків, що се тільки маневр!

Але ще далеко грізніща небезпека сеї авантури — внутрішня! Компромітація в очах свого народу!

Люде, які, будь що будь, репрезентували українську республіку, українську національну ідею протягом цілого року, злигалися з польськими панами, наробили їм дарунків з українських земель і ведуть під своєю ослоною на Україну польських поміщиків, щоб вернути їм володінне земель, поділених і заораних селянами, помагати їм відновляти польський стан посідання, панські привилеї? . . .

Приходить на пам'ять трагічна хвиля, коли Богдан Хмельницький з-під Зборова посилав своїх полковників провозжати Татар через Україну, а як толкували в народі — помагати Орді брати ясир з українського населення, що вислало всю оборону свою до Богданового війська. Ся хвиля соромна, запечатана народнім прокльоном:

Бодай тебе, Хмельниченьку, нерва куля не минула,

Що велів Орді брати дівки й молодиці! . . .

Тоді впала не тільки репутація „козацького батька“, але й велике народне повстання за волю, не тільки довіре до провідників, але сама віра в можливість незалежності . . .

А все ж таки того, чого хотіло від нього польське правительство, Хмельницький не зробив: польських панів на Україну не пустив! За-таїв трактат перед народом, викручувався всякими способами, а все таки поміщиків до Гетьманщини не пустив до самої смерти.

Мав у тім вірне почуття, бо всі його наступники, які йшли на сей компроміс, хочби в імя незнати яких державних чи культурних інтересів, зараз відкидалися народом. На тім пункті для народу не було компромісу. Сліпо йшов він на всякі уступки Москві, в котроку, по його гадці, могло ще всіляко бути, аби тільки не мати діла з Поляками, в котрих не могло бути инакше, як уже було. Думаю, що й тепер не буде він толеравтішій на сей новий „маневр“.

Текст умови Петлюри з Поляками проголошено за секретний, але недіскретні відомості, що його попередили, і ті коментарі, які пізніше появились, не лишають сумніву що до її характеру. Під основою польської військової окупації, під покривкою „директорії У. Н. Р.“ має бути переведене повне економічне закріпощення України Польщі; залізниця мають перейти в польський заряд, загранична торгівля — стати монополією польської держави. За відповідальністю українського кабінету, введені до сього кабінету польські міністри проведуть земельну „реформу“ в інтересах польських обшарників. Зіставиться їм все, що можна, респіту розпарцелюється на можливо користних для них умовах Полякам же, або таким елементам, які служитимуть опорою польському впливові — навіть і польське горожанство приймуть. Бо раз прийнято принцип, що землеволодіння Поляків не підлягає загальним українським законам, з сього виникає все далше.

Такі відомості, досі опубліковані. Розуміється, українська людина Волині, Поділля, Київщини, що століттями терпіла від сього польського стану посідання і тільки з революцією повбулася його, ніяк не вгодиться на таку „реформу“. Се страшна провокація, яка може закопати не тільки „директорію“, але й ідею української державности, української національности, поставлену нею під польський омофор.

Тому українські партії, які спираються на народ і захованне звязку з ним вважають основою своєї тактики, вважали для себе обовязковим відмежуватись від сеї варшавської авантюри з усею рішучістю і висловити свій погляд на неї, не в'язучися ніякими оглядами на „національну солідарність“. Партія українських соціалістів-революціонерів ще на конференції своїй у вересні, довідавшись про декларації, зроблені Пилипчуком у Варшаві, винесла дуже гострі резолюції, домагаючись суду над такими декларантами. Але вони ще досить здержливо поставились до самої директорії, від котрої, минаючи кабінет, безпосередньо виходили такі доручення. Сим же разом партія вже не вважала можливим замовчувати нічого і в своїй декларації з 24. травня отсе нап'ятувала поведіння Петлюри і тов. безоглядно.

II.

Наступ на Україну реакційних сил, що грозили знищити здобутки революції й кинути її назад до старих поміщицько-поліційних порядків, кожного разу, звідки б вони не йшли, серед нашого народу — і серед

селян та робітників, і серед інтелігенції — викликав великий рух на ліво, що виливався у бажанню опертись на Совітську Росію, як найбільш рішучу і безоглядну силу, через се симпатичну, неважаючи на всі національні чи політичні суперечки та розходження з нею.

Так було після німецько-гетьманського перевороту. Так сталося підчас загравань директорії в антантськими генералами. Так — і ще більш — дало се відчутти себе минулим літом підчас Денікінського наступу на Україну, коли раптом виник українсько-большевицький фронт, забулись недавні війни з Москвою і сам собою утворивсь новий фактичний фронт — проти контрреволюції.

Подібне мусіло статись і тепер, підчас польського наступу, скомбінованого з походом девікінських недобитків, реорганізованих в Криму Вранглем. Не маємо ще про се докладніших відомостей, але не може бути сумніву, що прискіпнений марш Поляків в Україні був наслідком не тільки, може навіть — не стільки операцій червоних військ (скупчених на півночі), скільки ділом українських повстанців та їх кооперації з большевицькими силами. А поруч із сими в новою силою мусів піднятись і серед народніх мас і серед інтелігенції потяг до порозуміння і об'єднання з большевиками в спільнім відпорі всяким імперіалістичним реакційним силам.

Питанє тільки, чи сими разом большевики виявлять більше зрозуміння ситуації та не повторять попередніх помилок.

Я не раз підкреслював се, що на Україні від самого початку була велика охота дійти до щирого й трівого порозуміння з большевиками. Нарід симпатизував їм за рішучу, безоглядну, сувору розправу з буржуазією: дивлячись на сю рішучу поведінку з нею большевців, їх уже ніяк не можна було підозрівати в нахилі до компромісів чи попускання панам, котрого нарід все побоювався у своїх політиків, бачучи, що вони не спромагаються на подібну рішучість.

Українська інтелігенція влячно пам'ятала, що в російських партій самі тільки большевики (устами Леніна) ще перед революцією визнавали за Україною право на самостійність, а підчас революції обстоювали „право народів Росії на самоозначенне, аж до повного відокремлення“. Обставини не раз робили їх союзниками Українців в боротьбі з російським временним правительством. Як завзяті оборонці інтересів трудового народу, вони, здавалось, повинні були прихильно ставитись до національних вимог українського народу, представленого не якою

небудь капіталістичною та імперіялістичною буржуазією, а якраз трудовими масами.

Здавалось отже, що коли з якимись російськими кругами взагалі можна буде домоворюватись в українській справі, то саме з большевиками найскорше можна буде порозумітись і дійти кінця, уставивши дружні відносини, без порушення інтересів, свободи й незалежності одної й другої сторони, щоб спільно поборювати всіх, хто сягатиме на здобутки революції, дорогої однаково і одним і другим.

Тому війна, котра натомість виникла у Українців з большевиками та з перервами тяглася все далі, рік за роком, здавалась одним прікрим непорозумінням, війною більш, ніж яка иньша, неприродною й братовбійною, котру тільки якісь незрозумілі упередження чи сторонні інтриги не дають покінчити. Я питував уже не раз в своїх статях характеристичні постанови кам'янецького трудового конгресу, винесені селянством підчас большевицького наступу в марті минулого року :

„Директорія повинна негайно зірвати переговори з французьким військовим командуванем в Одесі.

Директорія повинна негайно приступити до переговорів з большевицьким правительством Росії і України на таких умовах :

а) Україна є самостійною і незалежною соціалістичною республікою, в якій вся власть належить об'єднаним радам робітничих і селянських депутатів ;

б) Україна може федеруватись з соціалістичними державами ;

в) Українська державність має український характер і т. д.“

Після того, як на всеукраїнським трудовім конгресі в Києві (в січні минулого року) селянство однодушно вистовилось за власть рад, не лишалось сумніву, що трохи раніше чи трохи пізніше Україна мусить стати радянською республікою і між сими двома радянськими республіками — Українською і Російською, звязаними стількома спільними інтересами, повинно прийти до порозуміння і уставлення коли не федерації (від війни до федерації був би занадто великий скок!) то воєнного та економічного союзу, без сумніву, дуже користного і одній і другій республіці.

Отже, коли підчас денікінського наступу, в серпні минулого року, ліві укр. соціалісти-революціонери (так звані „боротьбисти“) і ліві незалежні соц демократи, об'єднавшись, прийняли назву комуністів і виступили під гаслом незалежної Української Республіки, але радянської,

заприязненої з більшовиками і совітською Росією — маси покотили під їх прапор, бо, як здавалось, се гасло давало формулу, з котрою можна було вийти, нарешті, з тяжкого становища.

Троцький в тім часі виступив в свою відозвою до червоного війська, де ясно признавав окремішність України та її право розпоряджати собою. Ленін на однім з московських конгресів різко осудив забаганки велико-російського імперіялізму та шовінізму. На Україні більшовики сим разом свідчили всяку прихильність українській національності, мові, культурі. Все се давало надії на щире порозумінне.

Боротьбисти ввійшли в склад Всеукраїнського Ревкому (революційного комітету), тимчасового правительства України. В організації рад і ревкомів на місцях грали вони провідну ролю — більшовики давали їм у тім повну змогу. Здавалось, що в найближшій часі Україна зорганізується твердо в радянську республіку, оперту на українські організації, і вийде на дорогу самостійної творчої роботи. Укр. соціалістично-револ. (центр) на своїй конференції на початку лютого с. р. винесли резолюції, котрими узнавали совітський уряд України й дозволяли своїм членам також брати участь в її органах.

Але більшовики або не орієнтувались в ситуації, або мусіли змінити свою тактику на Україні в залежності від ширших революційних плянів — в кожному разі саме в сім часі стали різко завертати назад в бік централізму.

Не було й далі мови про якесь вороже відношенне до української народности й культури. Навпаки, в інструкції центрального комітету більшовиків, котру він дав в тім часі своїй областній організації на Україні, поручалось їй мати всяку прихильність до української культури, упослідженої царським режимом, нести їй поміч і взагалі старатись всяко дбати про симпатії українських мас і нищити їх упредження до російського більшовизму. На чолі комісаріату нар. освіти стояв весь час Українець. Але в сфері політики й економики більшовики рішили безоглядно переводити централістичну програму, що мала на меті перевести відбудову великоруського центра засобами його провінцій та забезпечити гегемонію російських комуністів в провінціо-нальнім життю б. Росії.

Було се впливом спеціального недовіря до соціалістичности Українців, до їх націоналізму, до чого могли дати підставу такі факти, як перехід галицького війська до Денікіна, як хитання різних

повстанчих відділів між директорією й Совітською Україною? Чи рос. комуністи рішили закинути всякі компроміси що до України й навпростець іти за своєю програмою, яка в інтересах соціалістичних вважає користнішою державу одноцільну, унітарну, отже й федералістичну форму вважає тільки тимчасовою услугою національним течіям — поки соціалістичний устрій не розв'яже і не вигладить національних суперечностей? В кождім разі зворот був різкий.

Декретом 8. лютого, винесеним без волі й участі українського народу, була проголошена федерація Української Совітської Республіки з Совітською Російською Республікою. Україна мала заховати свою автономію в справах внутрішньої адміністрації, в справах земельних, організації праці, освіти, соціального забезпечення й здоровля: для сих ресортів мала дістати осібних комісарів. В справах дипломатичних і військових, економічних і фінансових, доріг, пошт і телеграфів мала підлягати безпосередньо народнім комісарам московським. Український банк являвся тільки філією московського народнього банку, без усякої самостійности; окремої монети Україна повбавлялась. Для економічних справ заповіджено областну раду („совнархов“ — совіт народнього хазяйства), підпорядковану московському центральному, вищому совнарховові. Донецький район („Донбас“) — жерело промислової енергії України (камяне вугля) — відділено від України і зв'язано безпосередньо з московським центром.

В сфері законодавства російські декрети дістали обов'язуючу силу на Україні, натомість постанови Всеукр. Ревкома скасовано. Фактично таку централізацію переведено і у внутрішнім управлінню України, хоч воно ніби признане автономним. Ревкоми виборні фактично замінено призначеними. Звичайно се робилось так, що російська червона армія, приходячи до якогось повіту, розпускала дотеперішній ревком, організований українськими комуністами, і зав'язувала новий, до которого входили представники червоної армії, а потім сі нові ревкоми замінялись людьми, призначеними губерніяльними ревкомами, вповні большевицькими. Боротьбістам в сих нових повітових комітетах давалось одно місце тільки подекуди — там, де большевики признавали за ними фактичний вплив на людність: таких повітів на практиці знайшлось не багато, тим часом російським лівим соц.-революціонерам давалось місце скрізь, де вони тільки могли його обсадити. Таким чином, виходило, що ревкоми

з трьох часто були обсажені самими більшовиками, а в ревкомах з п'яти вони мали не менше трьох місць.

Істнування радянських чи комуністичних українських партій більшовики вважали небажаним. Вони радо використовували їх впливи на людиність в інтересах совітських, але самостійне істнування їх признавалось шкідливим. В такім дусі дав комуністичний (III) московський інтернаціонал відповідь боротьбистам, коли вони заявили йому своє бажання, щоб їх партія, укр. соц.-революціонерів-комуністів, була прийнята III Інтернаціоналом. Московський інтернаціонал постановив, що в інтересах соціалістичної революції не повинно бути конкуренції комуністичних партій, отже й на Україні не повинно бути національних комуністичних партій, а тільки одна комуністична партія більшовиків України, яка являється областною організацією російської комуністичної партії. Сей партійний централізм мав би доповнити собою централізм політичний і економічний — звязати, як найтісніше, життя України з центром.

Поставлені перед такою альтернативою: або злитися вповні з російськими комуністами, або опинитись — після сього уцінення — в ролі партії опозиційної, більшовикам неприємної й підозрілої, боротьбисти в частині своїй рішили влитися в російську комуністичну партію. Таку заяву подали їх представники (Шумський і Еланський) в Харкові, і потім конференція партії потвердила се рішення своєю більшістю, при кінці марта с. р. Але ся постанова викликала різку опозицію серед партії.

Ся опозиція, так само як і незалежні соц.-демократи, які прийняли й радянський принцип, і навіть назву комуністів („укр. комуністична партія“), але не вважають потрібним вливатись до партії більшовиків, не годяться з централістичною політикою більшовицькою. На їх погляд, ся тенденція більшовиків — за всяку ціну утримати на Україні гегемонію російських комуністів і правити Україною без Українців, позбавляючи її всякої самодіяльності й утримуючи в повній залежності від московського центра, — ся тенденція хибна й шкідлива. Вона компромітує в очах української людности комуністичні гасла, вертає її назад на позиції ворожої більшовикам і замкає українське село перед їх агітацією, впливами й якими-небудь мішаннями в їх справи. Тому за краще для себе вони вважають зістатися в опозиції, щоб або своєю критикою добитись від більшовиків зміни їх політики, або щоб принаймі зберегти в очах української людности від компромітації

комуністичні гасла, відділяючи їх від хибної централістичної політики російських большевиків.

Так описують ситуацію на Україні в переддень польського наступу з відомлення українських комуністів.

III.

В результаті сеї політики большевиків що до України, відносини, розуміється, складаються ненормально.

Українські спли, навіть соціалістичні, навіть радянські, перейняті щирим бажанням укріпити на Україні панованне трудового люду, „диктатуру трудового народу“, „радянську соціалістичну республіку“, та силами українського народу підтримати соціалістичну революцію, поведену російськими большевиками в світових розмірах, — навіть вони були повбавлені сею політикою можности працювати на українським ґрунті.

Большевики дуже підозріливо слідили за найменшим відхиленням від їх централістичної програми, і хто до своєї роботи вкладав якийсь український „партикуляризм“, тим зараз же загорожувалась дорога до політичної діяльности. Навіть ті Українці, які відразу пристали до комунізму, ще від першого наступу большевиків на Україну, навіть вони, оскільки пробували обстоювати українську автономію, хочби в формі федерації, не номінальної, а дійсної, попадали під підозріння.

„Богатом з них відібрано можливість вести роботу на Україні, иньшим взагалі заборонено партійну роботу і відсунено від відповідальних позицій“, пише оден з комуністів і додає дійсно цікаве поміччє, що в той же час представники партій російських, навіть правих соц.-революціонерів, мають змогу виступати на мітінгах, вести партійну роботу — українських же соц.-революціонерів і соц.-демократів „не почувеш ніде“.

Центральний комітет К. П. (б.) У., вибраний після гетьманщини, був викликаний з України і розпущений, і на місце його російський Ц. К. призначив комітет з пяти. Комуністи, евакуовані з України до Росії, не могли добитись свого повороту.

Ще прикріще було становище українських соц.-революціонерів. „Не вважаючи на наше льояльне відношенне до української радянської соціалістичної республіки і неґативне становище супроти петлюрівського альянсу з Поляками, засвідчене революціями 7. лютого“ — пише оден

з укр. соц.-рев., „комуніст (большевики) не змінили свого відношення до нас. Хоч серед комуністичної партії большевиків України є досить пристойні групи (так звані федералісти), з якими можна було б працювати спільно в українській радянській соціалістичній республіці, але офіційний курс „комуністичної партії большевиків України“ веде на шлях старої колоніальної політики московського центру на Україні“. „Про якусь політичну роботу нема що й думати, ми мусимо „скоротитись і завмерти“ під натиском походу комуністів проти „петлюрівців“, додає він в переддень польського наступу на Київ.

Відсуваючи Українців від політичної роботи, з підозрінь до їх націоналізму, большевики не вміють організувати своїми силами принаймні хочби культурне життя України. При всім їх бажанню розвинути її культурну автономію взаїну за політичну і економічну, котрої їй відмовляють, большевики й на сім полі не годні досягнути які-небудь показні успіхи, котрі могли б осолодити Українцям се позбавлення політичної та економічної самодіяльності.

Добра воля большевиків в сім не підлягає сумніву. Навіть ворожі їм, буржуазно настроєні Українці признають у них прихильне відношення до української культури. Але з другого боку — навіть українські комуністи констатують, що з сеї прихильности не виходить нічого — наслідком большевицького централізму, їх боязні перед яким-небудь українським рухом, українською самодіяльністю.

Українці, які пішли були з наміром працювати для добра українського народу, хочби й під большевицьким режимом, скоро поусувались, переконавшись в неможливости скільки-небудь успішної праці в сих обставинах. Ініціативи місцевої нема — вона паралізується підозріливою політикою большевиків, що все хочуть робити своїми руками. Згори, з большевицького центру нема теж акції: всі засоби й увага скупчені коло армії та продовольчої справи, коштів, які йдуть з Москви (бо все мусить іти з Москви!), ледве стає на се, на культурні справи нема грошей. А найголовніше, що попросту не знаходять доріг до місцевого життя У всім застій і занепад!

В урядованню, хоч українська мова вважається рівноправною з російською, фактично панує російська — з тих самих причин.

Економічне життя розвалюється, загрожує катастрофою.

Село замкнулося в собі, відмежувалось від міста й живе своїм життям. Все панування російських большевиків кінчиться в 5—10 кілько-

метрах від міст, де стоять залоги червоної російської армії. Не вважаючи на всі старання вийти в згоду з селом і нічим його не дразнити (земельний закон, декретований совітським правительством, властиво тільки повторює старий закон Центральної Ради!) — більшовики не мають приступу на село, не можуть туди показатись без оружно́ї сили, хочби тільки для пропаганди. До московських комуністів-більшовиків селяне українські ставляться ворожо; антисемітські поговірки, що всім там правлять „жиди“, знаходять серед них послух.

Весь совітський режим спирається на червону армію російську. Червоної української армії совітський уряд України не вагається організувати. Се робить вражіння, що все тримається тільки російським багнетом. Виборчий закон для українського конгресу рад, який мав послужити установчими зборами радянської української республіки, постановляв, що оден депутат має вибиратись від 1000 червоного війська, від 10.000 робітників, від 50.000 селян — і се вперед позбавляло конгрес відповідного авторитету в очах людности. З огляду, що червона армія не українська, а робітництво також переважно зденацио-налізоване, виглядало се — може й без наміру авторів закону — на умисне упослідження українського трудового народу. І взагалі більшовицька політика на Україні толкується, як вияв великоросійського націоналізму й імперіялізму в відношенні до Українців.

Але неважаючи на все се, соціалістичні українські партії, по трьохлітнім досвіді, вистерігаються яких-небудь ворожих кроків проти більшовиків. Згаданий вище соц.-рев. дописуватель, описавши прикре становище, в яким опинились українські партії під совітським режимом, особливо в переддень польського наступу, одначе підчеркує: свої позиції, прийнятої на конференції — признання Совітської України, таки не змінємо! Вести активну боротьбу проти більшовицької політики, або хочби підкопувати більшовиків, ідучи на руку світовій реакції, вони все таки вважають недопустимим для себе.

Партійна конференція с.-р., відбута в Києві підчас польської окупації, постановила: члени партії повинні обличити боротьбу з „декретованим соціалізмом“ більшовиків, з огляду, що соціалістична революція на Україні може розвинутись „лише в загально-світовому масштабі“.

Справді, за сі три роки російські більшовики з непевних авантюристів, опанованих всіми гріхами московського шовінізму й імперіялізму, якими могли здаватися в початках, вирости в провідників світо-

вого соціалістичного руху, на яких з вірою й любов'ю дивиться весь трудящий світ, всі покривджені й обділені сучасним капіталістичним режимом. Якби не були помилки большевицьких провідників в українській політиці, якби не вилазила Українцям боком діяльність їх агентів на Україні, належить всяко оминати конфлікту з большевиством, шануючи загально-людську вагу соціалістичної революції, котру веде він. Сього не треба забувати.

Особливо ж недопустимі які-небудь удари в спину большевикам підчас наступу на них світового капіталізму та його наймитів: з одного боку російських чорносотенців Врангеля, з котрими в'яжуться й різні українські авантюристичні елементи, з другого — польської шляхти з її прислужниками. Тому таке прикре вражіння в українських кругах зробило останнє відступлення галицьких полків від червоного війська в момент польського наступу.

Взагалі треба зазначити, що ці вічні переходи Українців від одної орієнтації до другої, з одного табору до другого, незвичайно лихо впливають на репутацію нашої справи і наших домагань. Переконав, винесене нашими людьми з польської школи — що успішна політика мусить оперувати лукавством і зрадою, приносить овочі якраз противні. Сяк же разом зрада соціалістичній стороні в момент наступу шляхетської Польщі для української справи була просто фатальна!

Українцям, котрих вся будучність лежить в їх трудовім народі, не вільно бути дезертирами з соціалістичного фронту до буржуазного! Се одно. А друге те, що якіби не були хиби большевицької політики в українській справі, ми не повинні спускати з ока, що все-таки скорше з ними, ніж з яким-небудь иньшим російським урядом чи партією, можемо сподіватись порозуміння.

А воно нам потрібне! Так як з Польщею, реакційною й імперіалістичною, ніяке порозуміння, ніяка комбінація не може бути підставою для нашого політичного будівництва, підвалиною української незалежності, так без порозуміння з соціалістичною Росією неможливо уставити сю незалежність. Без певного замирення українсько-російської границі не можлива ніяка широка конструкційна робота на Україні — так само, як і в Росії.

IV.

Після розгрому польського наступу на Україну, коли польські міродайнні крути устами Дашиньського й ин. виріклись усяких зобо-

в'язань перед своїми українськими союзниками, заявляючи, що умова 22. IV. була тільки порозумінням „двох начальників панств“, необов'язковим не тільки для народів, але й їх урядів, які не брали в сій угоді участі, — в правих українських кругах і в урядових сферах почався сильний потяг до Росії реакційної, репрезентованої тепер „южнорусским правительством“ барона Вранґеля.

Не було се новиною. Вже літом 1919. р. „головний отаман“, наскільки нам відомо, робив зовсім серйозні заходи навязати відносини з Вранґелевим попередником — ген. Денікіним, і в українських кругах не бракувало людей, які вважали се вже торік єдиним виходом з ситуації. Петрушевич з своїми людьми тільки спізнено, і через те, мовляди, так невдало виконав програму, що проектувалась, як програма загальна, хоч далеко не всі урядові фігури брали в ній участь. Завинив Денікін, дуже неподатний в національнім питанню — не схотів іти на згоду в Петлюрою.

За сю свою дубоватість він був признаний в монархичних кругах непридатним для моменту, і на його місце вони висунули Вранґеля, як людину більш еластичну в національнім і в інших питаннях. Сей справді твердо усвідомив собі, що перше завдання для нього — се повалити большевиків, а для сього звязатися з усіми против-большевицькими силами та змобілізувати їх до активної боротьби, а все, що не може бути союзником в боротьбі проти большевиків, по можности знейтралізувати. В такім дусі він і його представники робили свої програмові заяви, що сей „уряд Южної Росії“ готов рахуватись, як з довершеним фактом, з „новими державними формаціями на території старої Росії“, і з соціально-економічними змінами — признають трудове селянство хазяїном розділених ним поміщицьких земель, а політичні форми бвдучої Росії не беруться рішати наперед, полишаючи се „свобідному народові“ на установчих зборах.

Разом з тим робились усякі заходи до приєднання собі союзників проти большевиків. Випускались на волю різні інтерновані Денікіним Українці, Галичане, повстанці, завязувались зносини з козаками, з махнівцями, з Петлюрою. З анархистом Махном особливо скоро наладилися добрі відносини, певний союз — не знаю вже, в які форми уложений. З Петлюрою вже теж з весни ще був уставлений фактичний контакт, перед усім в справі виїзні військових людей, які попали в ту чи иньшу армію. Літом прийшло вже й до формальних дипломатичних зносин:

крижські газети радісно витали „українське посольство“, що прибуло до Врангеля.

За той час Врангелю дістав офіційне визнання французького уряду. Йому поставлено умовою вийти в згоду з усіма новими республіками колишньої Росії, які тримаються проти-большевицької політики, на принципі федерації — по сім він буде признаний головою всеросійського уряду. Врангелівці сподіваються, що ця комбінація буде підтримана також американськими Сполученими Державами, і про Англію пускаються відомості, що вона також під рукою підтримуватиме Врангеля, хоч офіційно Лойд-Джордж і полишає сього генерала в виключну власність французького уряду.

Старорежимна Росія знов підняла голову, спущену після погрому Денікіна. Пішла знов вдячна праця коло формування військових відділів для „южноруської армії“ при технічній і фінансовій допомозі Франції й її союзників. На польській й інших приязних територіях організуються відділи з різних розбитків „північно-західної армії“ всяких „брєдівців“ та „бермонтовців“, іде вербовка добровольців серед воєнополонених большевиків, які, по газетним відомостям, в великім числі записуються до сих „южно-руських“ відділів, аби сею дорогою скорше дістались до дому. Через Галичину і Румунію все се транспортується до Криму. „Армія Петлюри“ стала станцією на перепутті сих транспортів. Наші товариші, які звідали її минулого місяця, переконались, що ця армія, а особливо її запілле, в кілька разів більше від фронту, заповнене старорежимним, контр-революційним російським офіцєрством, зовсім чужим українству, навіть правому. Зрештою самі російські праві газети не таяться з відомостями про тисячі різних „брєдівців“ то-що, які „тимчасово працюють в українській армії“.

В сій обстанові в правих українських кругах, розбитих в своїх надіях на поміч Польщі, збентежених і дізорієнтованих, заблїсла надія якось „бочком“ включитись до сього антантського ланцюга — дістати вже не через Польщу, а через Врангеля намащенне Української Нар. Республіки на „самостійну державу“, визнання і підмогу, технічну і фінансову, пекучо потрібну при повнім вичерпанню всіх старих ресурсів, і перепхатись до упадку большевиків. В сей упадок большевизму, скорий і неминучий, вони не перестають вірити, тим сильніше, чим палкіше його собі бажать.

Як вранг'лівці, так і вони сподіваються, що фатальні помилки большевицької політики на Україні змусять величезну більшість української людности піти на зустріч тим, хто принесе їй визволення від большевицького панування, буде то Петлюра, Вранг'ель, Махно чи хто иньший. І треба признати, що сей рахунок таки не безпідставний.

Большевики ніяк не можуть попрощатися з своїми політичними помилками, які, всупереч усім підставам для щирого порозуміння і тісної кооперації трудового українського народу з трудовим народом великоруським, Радянської Української Республіки з Совітською Республікою Російською, роблять сей трудовий український нарід противником соціалістичної революції в її російсько-большевицькім виданню, женуть його в контр-революцію. Добрі заміри Леніна, декларації Троцького і Чічеріна вістаються порожніми словами супроти аж занадто реальних большевицьких дід, що творяться на Україні всякого рода бандитськими й чорносотенними елементами, які прикрасили себе під нинішню хвилю червоною комуністичною зіркою. Невеличкого контінгенту дійсних, ідейних комуністів російських не стає для роботи в самих російських центрах, і, відсуваючи від роботи на Україні українських соціалістів, вони передають совітську організацію України людям, „робота“ котрих доводить до розпуки навіть найщирших приятелів Совітської Росії.

В сім лежить справді велика небезпека для большевиків: завдяки такій хибній тактиці панування комуністів на Україні висить на волоску, і, не вважаючи на всю слабосилість Вранг'еля чи иньшого голови російської реставрації, хвилева комбінація чи просто рівночасність якого-небудь значнішого повстанського вибуху з вранг'лівським, махнівським чи иньшим рейдом може дійсно висадити большевиків з України. Але які конструкційні пляни можна збудувати на такій комбінації? Чи може дати вона в нинішніх обставинах щось більше, ніж новий акт горожанської війни, замішання і руїни?

Очевидно, що нічого. Ріжні елементи, стрівшись на момент в спільнім натиску на большевиків і — припустім — вибивши їх з України, неминучо зараз же розійдуться ріжними дорогами і пічнуть одна другу поборювати, і кожда ще меньше, ніж большевизм, буде спроможна опанувати Україну.

Не кажу вже про нинішній союз вранг'лівців з махнівцями, але чи можлива яка-небудь трівка кооперація з вранг'лівцями українських елементів — не то що яких-небудь і скільки-небудь соціалістичних,

а просто тільки національних? Невже хто-небудь може щиро допускати, що в-під еластичних фраз, продиктованих Вранг'леви чи антантськими чи своїми домородними Макіавелями, не вилазуть другого ж дня після побіди справжні прикмети тої реставраційної течії, котру він представляє, не вигляне „національное лице“ д. Струве і його присних, не загориться їх „національний ерос“? На щасте, не дано рогів сим добродіям, слабі їх сили, а то вони б себе показали!

А в відносинах до трудового народу, при поширенню по Україні, чи можуть сі старорежимні бюрократи, поміщики й генерали справді уставити якийсь режим, приємний для селянської української громади?

А прийнявши, що для його українських союзників се було б і краще, мовляв, коли б російська реставрація не була спроможна взяти в свої руки України, — чи ті українські союзники самі могли б узяти власть в свої руки? Де ті реакційні, консервативні українські сили, на котрих би могли опертись українські симпатки Вранг'еля в боротьбі на два фронти, котру мусіли б прийняти: проти большевизму з одного боку, проти російської реставрації, старої, „єдиної неділиної“ з другого?

Досвід Скоропадщини, що хотіла опертись на сих „хліборобах“, показав досить ясно, наскільки сі „хліборобські“ елементи — поміщики богаті козаки й селяне — розпорошені й нездатні утворити якусь активну і самостійну політичну силу, здатну стати до боротьби з бідним селянством, всіми фібрами заінтересованим в побіді революції.

Ясно, що й сим разом хвилева перемога контр-революційного вранг'лівсько-українського бльоку викликала б серед селянських і взагалі трудових мас новий, ще більший потяг до большевизму, і коли на рейд Вранг'еля большевики відповіли б своїм рейдом, їм нічого б не значило вибити хвилевих переможців з усіх позицій за помічу селянських повстань. А коли б большевики не зробили такої контр-атаки зовні, без сумніву піднявся б свій домородний, український большевизм та вдарив би з усею силою не тільки на ті українські групи, які так чи инак звязали б себе з російською реакцією, але звернувся б і проти української державности і проти національної української ідеї, як контр-революційної.

Знайдеться на Україні аж занадто большевицького ферменту, щоб такий рух ровдмухати! І всякий союз з російською реакцією скін-

читься для українських правих елементів такою ж або ще й гіршою компромітацією, як їх недавній спільний похід з Поляками.

Українським партіям, хочби навіть правим, коли тільки у них справді в якась національна ідея, а не голе контр-революційне злочинство і сліпа ненависть проти соціалізму, треба рішучо відкинути пляни кооперації з російською реакцією. Не в правих, а тільки в лівих орієнтаціях лежить будучність України, не реакція, а революція може забезпечити свободу і розвиток українському народові.

А спеціально російська реакція, реставрація перед-революційної Росії зістанеться найбільшою загрозою для нього. і всякі порозуміння з нею будуть архи-небезпечною авантюрою, з котрою можуть звязуватись тільки політичні спекулянти, а не скільки-небудь серйозні політичні діячі, хочби й праві, але тільки українські.

Мик. Шраг.

Слова і діла соціалістів в національній справі.

Одним з питань, яким займається соціалістична думка здавна, питанням, яке тепер, в час початку практичного переведення в життя соціалізму, вимагає свого остаточного розв'язання, — є національна справа.

Вона не легка. Часто-густо ставала на заваді до мирного і товариського співділання соціалістів різних країв та народів. Розбивала тут пролетарську єдність та затуманювала класову свідомість. Використовувалась класою нануючих. А все ж і досі не є уявленою остаточно, тим даючи зайву зброю до рук ворогів працюючих. Хоча, треба це признати, життєва консеквенція, історична необхідність, яка в економічному життю в наслідок розвитку продукційних сил творить економічну необхідність, і тут, в цьому питанню, дає себе знати й веде помалу соціалістичну думку і практику на певні, вірні стежки, примушує багатьох під натиском розвитку національних сил, під впливом вимог та вказівок життя, інтенсивніше думати над тим, над чим раніше